

stvem, ano i nad cizími knížaty a vyslanci; také prý měl některý vliv na dvorskou radu resp. na dvor. kanceláře, na rady dvorské voj. rady a komory (a dotyčné kanceláře); (ostatně mu byli podřízeni: Küchenstabelmeister a Quartiermeister). Vedle instrukce z 1561 (revid. 1637), která dosti všeobecně jedná o jeho soudu, otiskuje se též soudní řád úřadu nejv. dvorního maršálka z konce 17. stol. (o 19 čl.). — Méně dotýkali se státního života nejv. komorník a podkoní, jakož i dále nejv. lovčí a j. K polovici 17. století hodnost komoří (s klíči co odznakem) stávala se již také hodností titulární; podkonímu byla podřízena zvláště šlechtická pážata (bylté též jejich vychovatelem), a r. 1656 dána pro ně také zvláštní instrukce dle vzoru španělských a francouzských »akademií«.

Doba 16. a 17. století, kterou si autor zvolil, je zvláště důležitou privývoj společného dvora rakouského; vždyť i co do dvořanstva začíná Ferdinandem I. jistá centralisace. Autor sám praví, že po r. 1526 vedení dvora se změnilo, že Vídeňské dvořanstvo vzrostlo, až na konec zatlačilo král. dvorní úřady české a uherské, jež zprvu ve svých zemích namnoze ještě působily. Autor tento poměr a process blíže stopovati nezamýšlel; jen mimochodem dotýká se některých bodů (ani známého statu regiminis z 1637 nevyčerpáváje). Ku př. uvádí, že nejv. hofmistr v 17. stol. sice installoval a do přísahy bral říšské dvorské rady, — nikoli však uherské a české rady dvorské; nejv. dvorní maršálek prý tou dobou měl některou ingerenci také na českou a uherskou kancelář. Autor zvláště otiskuje důležitý list hr. Trautsona z roku 1605 (str. 55), jímž poučuje svého nástupce svob. pána Breinera o tehdejšímu vedení dvorního maršálství, zvláště v Praze: nejv. dvorní maršálek odevzdával notorické zločince městskému soudu, ale rozsudek tohoto předkládal zase císaři ke schválení; ostatně ve příčině své soudní pravomocnosti ocital se v Praze nejednou ve sporu s nejv. zemskými úředníky, a musil se pak s nimi dohodovati; osoby vojenské: nejvyšší a důstojníci, pokud byli zřízeni od království Českého, k ochraně a soudu jeho nenáleželi. Nejv. štalmistru podléhaly v Čechách státní hřebčince, v Kladrubech a později po vévodovi Fridlandském také ve Smrkovicích. Úřad nejvyššího lovčího vůbec nebyl zcentralisován; byl tedy také zvláštní nejv. lovčí pro království České a země přivtělené.

BR.

Z právních dějin rakouských zemí.

Nový studijní řád ze dne 20. dubna 1893, který rakouskému právníku studium dějin veřejného práva rakouského uložil, působil mocnou spruhou na bádání v dějinách rakouského práva. Cenné příspěvky k jich vybudování nejsou již dnes věc řídká; potkává nás tu úhrn výzkumů v souborných dějinách, i práce jednotlivá. Zde několik ukázek z práce jednotlivé.

I. Z Dolních Rakous poutá nás spis *Wretschko* »Das österreichische Marschallamt im Mittelalter« (Wien, 1897), z Dolních i Horních Rakous *Adlerův* »Das Gültbuch von Nieder- und Oberösterreich und seine Function in der ständischen Verfassung« (Stuttgart 1898).

Význačné rysy úřadu maršálka v Dolních Rakousích, jakož i jeho soudu vytkl již *Luschin* ve své »Geschichte des ältern Gerichtswesens in Österreich ob und unter der Enns« (str. 82—95). Z domácího úředníka dvorského, který měl dohled nad dvorskými stájemí, stal se maršálek velitelem jízdy, hlavou ve schůzích rytířstva, soudcem ve válečných výpravách, výkonným orgánem vévodských rozkazů a později i rozsudkův o porušení zemského míru. Z úředníka zeměpánova, stává se průběhem času úředníkem země, kterýž úřad v dědictví některých rodin přechází. Odštěpuje se však z něho úřad maršálka dvorského pro dvorské služby a dále úřad maršálka zemského pro maršálský soud, zastupování zeměpána a správu vojenskou.

Wretschko tyto hrubé obrysy přivádí na základě podrobného studia pramenů v souladnou a přehlednou soustavu. Zmíniv se v úvodu o základech vývinu zemské výsosti v Rakousích, o ucelení zeměpanské moci, která při-

bírala si ku provedení svých úkolů síly pomocné (z nichž jednou byl také maršálek), rozvrhuje svůj spis na dva díly: dějiny maršálského úřadu v Rakousích a úřední úkony zemského maršálka. K tomu v dodatcích připojuje exkurs o úřadu maršálka dvorského, seznam zemských maršálků a podmaršálků až do konce 15. století, podpisy maršálka na vévodských listinách a 46 buď vůbec ne aneb ne v celém svém obsahu uveřejněných listin.

Historickou část své knihy dělí Wretschko na dva oddíly, úřad maršálkův jako dřívější úřad dvorský a jeho přetvoření se v dědičný, a další vývin maršálského úřadu v zemský a dvorský. V prvním oddílu zmiňuje se nejprve o dvorských úřadech a líčí, jak původně soukromé úřady panovníkovy stávají se úřady zemskými. Pak přechází ve zvláštní kapitole k maršálskému úřadu samému a probírá obor jeho působnosti na dvoře, ve vojště, v soudnictví na válečné výpravě, v exekuci rozsudků a jiných rozkazů v míru a v policii ve příčině veřejného pořádku. — Určitého podílu na správě země nabyl maršálek za Přemysla Otakara II., který zejména svého maršálka Jindřicha z Kuenringů i hodností »capitaneus Austriae« vyznamenal. Význam této hodnosti pro povahu úřadu maršálkova vytýká sice Wretschko a neopomíná také zmíniti se o stejné organisátorské činnosti Otakarově v nově jím utvořeném území Horních Rakous, ve Štýrsku, Korutanech, Krajině a Vindické Marce, ačkoli pak dobu Otakarovu jako východisko pro další stváření se úřadu maršálkova dostatečně neakcentuje.

K dalšímu jeho vývinu přispěl Albrecht I. Důležitou institucí byla tu jeho užší rada, kterou zřídil mimo radu širší, pocházející z doby Otakarovy (Dopschem popřeno), a jejímž členům nejvýznačnější dvorské a státní úřady propůjčoval. Tak se stalo, že neudělil úřad maršálka více domácímu šlechtici, nýbrž Švábu Hermannovi z Landenberku. Vedle úřadu maršálka (který byl dosavad dvorským úřadem) obstarával vlastní maršálské služby dvorské zvláštní dvorský maršálek. Jeden z těchto maršálků a sice Dětrich z Pilichdorfu soustředil po smrti maršálka z Landenberku (1306) dokonce i obojí funkce ve své osobě. Po jeho smrti (1326) nastalo však rozdělení mezi vlastním maršálkem jako orgánem státního zřízení a maršálkem dvorským pro služby maršálské na dvoře. Poněvadž první stál v čele správy celé země, dostává se mu brzy titulu maršálka zemského (1359). Jeho postavení vůči šlechtě, již v čas války stál v čele, a zase vůči zeměpánovi, vede pak ke dvojakosti, že mu jest vedle zájmů zeměpána hájiti také zájmy země.

V druhém dílu Wretschko popisuje podrobně úřední působení maršálka zemského, maršálka tedy pozdějšího již vývoje. Dotýká se tu nejprve jeho obecné povahy, vytýkáje veřejnoprávné momenty moderní státní služby, které jeho úřední působení na se bere na rozdíl od soukromoprávné povahy ostatních úřadů. Pak přechází k jeho vojenským funkcím, které úpadkem lenních povinností se pozměnily; nebyl více vůdcem všeho vojska, nýbrž pouze lenní a zemské výzvy při obraně země; soukromé vojsko zeměpánovo mělo své zvláštní vůdce. Policejní činnost zemského maršálka je této doby táž jako dříve: chrání zemský mír a zakročuje proti jeho rušitelům, zejména zemským škůdcům (landschädliche Leute). Totéž platí o soudnictví: jen zárodky doby dřívější svým vývinem přivádějí se ve význačnější útvary (1420). Wretschko zabývá se soudem zemského maršálka ve zvláštní kapitole, váže jeho popis z formuláře maršálského soudu, chovaného v dolnorakouském zemském archivu. Poměr zemského maršálka k ostatním orgánům správním určen byl již jeho postavením jako orgánu výkonné věci a zástupce zeměpána ve správě.

Od 15. století začíná se však od správy země oddělovati moc centrální. K výkonům vladařských práv zřizuje se zvláštní kolegiální úřad, který za Maxmiliána s obvodem celé dolnorakouské zemské skupiny se stabilisuje jako trvalý. Zemský maršálek, stojící již dříve v čele šlechty, dostává se průběhem času i v čelo všech stavů. Předsednictví v zemském soudu maršálském čili zemským právem přivádí jej do předsednictví sněmu a později, když vznikla samostatná stavovská správa i do předsednictví stavovských výborů. — Postavení jeho ve vévodské radě probírá Wretschko ve zvláštní kapitole; tu zmiňuje se o počátcích vé-

vodské rady, o jejím formování za doby Otakarovy a dále o užší radě vévodské za Albrechta I. Těžisko zemských stavů přenáší se ze širší Otakarovské rady do zemských sněmů; vévodská rada zůstává zeměpánovi jako oddaný jemu orgán. Mimo to má tento později ku své ruce i stále »denní rady«, kterých dle své potřeby používá. Wretschko ukazuje podrobným výkladem značek na listinách, že správa centrální měla vůbec jen ráz osobní, bylo to řízení věcí ad hoc. Teprve za Maxmiliána (jak už výše uvedeno) nadcházejí tu určité kontury; maršálek zemský, který původně již sám svým úřadem byl radou vévodským, není však sice zahrnut do vlády centrální, stav se orgánem čistě stavovským. — I dodatek Wretschkův o maršálkovi dvorském není bez zajímavosti. Tento nabývá průběhem času jisté jurisdikce a policejní moci nad osobami na dvoře; stává se v 15. století řádným soudcem pro dvorskou čeleď a dává tak základ soudu nejvyššího dvorského maršálka, který v 16. století z jeho kompetence vzchází. —

Adlerovo pojednání jest výňatek ze slavnostního spisu na počest 70. narozenin Ungrových. Přiměla jej k sepsání jeho zvláštní stavovská funkce hornorakouského, zejména však dolnorakouského »Gültbuchu«, kterou tento průběhem doby na se vzal. Tento »Gültbuch« povstal z příčin fiskálních. Přiznání stavovského jmění k účelům berničním byla v příslušných rubrikách každého stavu do knihy zanášena, takže povstala kniha všech daní podrobných důchodů jednotlivých stavů, »Gültbuch«. — V Horních Rakousích povstal asi kolem r. 1526, kdy pozemkový majetek všeobecně byl sepisován. Stalo se tak následkem usnesení pěti tzv. dolnorakouských zemí na generálním sněmu v Augšpurku. O celém sepisování podává hornorakouský zemský archiv velmi podrobné zprávy, o nichž se Adler blíže zmiňuje. Výsledky sepisování byly do »Gültbuchu« zapsány a později také nařízeno, aby i každá změna v držbě ke »Gültbuchu« byla ohlášena. Sepisování dělo se k účelům berničním; »Gültbuch« podával však zprávu i k otázkám jiným, které se majetku, v něm zapsaného týkaly. Mohl tedy i stavovskou matriku nahrazovati. O její samostatné sepsání stal se tu však pokus již roku 1585. Adler probírá další snahy po zavedení stavovské matriky, jejímž doplňkem se pak »Gültbuch« stal, když žádalo se zejména jisté minimum důchodů pro nabytí stavovství. Když se roku 1754 v Horních Rakousích zemské desky zakládaly, byl při nich »Gültbuch« použit. — V Dolních Rakousích děje se o jakémisi »Gültbuchu« zmínka již r. 1513. Došel však svého definitivního uspořádání teprve v r. 1542. Stalo se tak dle usnesení sjezdu pěti dolnorakouských zemí ve Vídni z téhož roku, když již dříve, jednak v témže roce, jednak v roce 1541 o té věci bylo se v Praze rokovalo, a také poddanské pozemky měly býti odhadovány a zdaňovány. Poněvadž »Gültbuch« jen majetek panský zahrnoval, byl s to, aby nejen účelům zdaňování sloužil, nýbrž i úkol stavovské matriky tím způsobem přejímal, že zápis do »Gültbuchu« mohl platiti jako podmínka nabytí stavovského šlechtictví.

Adler vytýká při této příležitosti i vlivy českého inkolátu a praxe českých zemských desk, které v příčině této funkce »Gültbuchu« jsou znatelné, které však stopovati nemůže. Tento faktický význam »Gültbuchu« nabyl významu právního, když r. 1572 potvrzena byla zeměpánem praxe, po několika let již vykonávaná, že nikdo nemůže býti zapsán do panských a rytířských rubrik »Gültbuchu«, kdo nepodal důkazu, že byl stavy přijat, a nepodepsal reversu, že se podrobuje všem povinnostem stavovským. Ježto se nezdařily pokusy o zřízení stavovské matriky, potrvála funkce »Gültbuchu« jako stavovské matriky i na dále, při čemž bylo přihlíženo k řádnému jeho vedení i zvláštními instrukcemi. Od 18. století přejímají jeho stavovskou roli vedené již stavovské matriky, fiskální role zbavuje jej pak provisorium daně pozemkové z r. 1817.

V. posledním odstavci své práce zmiňuje se Adler o vnitřním zařízení »Gültbuchu« a jeho právní povaze. V této poslední příčině uvádí pak vedle dříve již dotčených funkcí »Gültbuchu«, že zápis do něho zakládal ručení osoby za daně, dokud trval.

V příčině otázky, zda české zemské desky nahražoval, připomíná Adler, že zaznamenával jen vlastnictví, ne závady a že obecnému nahlédnutí přístup nebyl. Jakous takous funkci českých zemských desk zastával »Landgedenkbuch« maršálského soudu a protokoly zvodního úřadu (Weisbotenamt). Při zakládání desk zemských v Dolních Rakousích hrál ovšem »Gültbuch« roli důležitou.

II. Ze štýrské právní historie vyjímáme práce *Luschinovu*, »Materialien zur Geschichte des Behördewesens und der Verwaltung in Steiermark, I. Das Landschreiberamt in Steiermark« (Graz 1898), *Kronesovu* »Landesfürst, Behörden und Stände des Herzogthums Steier 1283—1411« (Graz 1900) a *Mellovu* »Der Comitatus Liupoldi und dessen Auftheilung in die Landgerichte des XIX. Jahrhunderts« (MIOG).

Luschin podává ve svém spisku nový příklad, jakým způsobem by se měly bráti práce z pramenů archiválních a listinných. Uvádí z pramenů nejdříve (I.) seznam zemských písařů (33 čísel), dále (II.) všechny zprávy o úřadu zemského písaře (108 čísel), v poslední pak části (III.) výsledky bádání. Zde nejprve nastiňuje v základních rysech vývoj zemských úřadů Lenní poměry hrabat, markrabat a vévodů vyzněly v negaci odvislosti říšské. Totéž hrozilo i zeměpánům v jich území. Seznavše proto hrozící jim nebezpečství, používali nejprve svých nesvobodných lidí, pak kleriků a měšťanů k obstarávání svých úřadů. Úkol jich převzal pak učený stav placených právníků z povolání. Po té přichází Luschin k úřadu zemského písaře v Štýrsku. Vybírá nejprvnější zprávy z pramenů, vytýká, že Otakar svěřoval jej občanským kapitalistům, že byl libovolně osazován, proti výpovědi neb jen na rok propachtován, zmiňuje se o odměnách, když nebylo pachtu, a o srážkách, když nepřišel pachtýř k svým penězům. Úřední činnost zemského písaře byla rozmanitá, v největší míře týkala se však správy finanční.

Při Kronesově knize musíme litovati, že není založena tak obšírně jako jeho »Verwaltung und Verfassung d. M. u. d. H. Steier« (1897), jejíž pokračováním jest. Krones zabývá se tu pouze zeměpánem a stavy; a probírá otázky sem spadající v XV. více méně samostatných kapitolách. Začíná rokem 1283, kdy Albrecht I. výhradným držitelem Rakous a Štýrska se stává. Jím zahájena zeměpanská moc šťastně. Silný svým vladařským vědomím a spoléhaje na sílu svého otce, bere po léta berně i brannou moc od Štýrska, ale přes to si ani stavy, kteří odbojům proti zeměpánu uvykli, holdovati nedá. Dobře však ví, že nelze věc přepínati; proto udolav jich odboj, smírem v Brezovje r. 1292 sám dobrovolně jim podává, čeho na něm nemohli vynutiti, potvrzuje privilegia a odstraňuje nenáviděného admontského opata.

Stav se hlavou německé říše, uděluje pak r. 1298 Rakousy a Štýrsko svým synům k »nedílné ruce«. Jednota tedy zachována; a velký plán prvního Habsburka naplňuje se r. 1335 propůjčením Korutanska a nabytím Krajiny; vzniká Vnitrorakousko, spojení zemí, jehož přejí si na generálním sněmu v Hradci r. 1338 i korutanští a krajinští stavové, prosíce Albrechta II., aby jim dal stejné právo se Štýry, aby byli jeden národ s nimi. Za Rudolfa IV., jeho bratrů a nástupců, rozšiřuje se habsburské panství Tyrolskem, částí Vorarlberska, Švábska a Terstem. Nedělitelnost habsburského panství, již Rudolf I. Albrechtem I. založil, Albrecht II. domácím řádem z r. 1355 proklamoval, Rudolf IV. r. 1364 seniorátem utvrdil, dochází svého konce r. 1379, kdy na místo dělení požitků a správy nastupuje dělení reální, a vytvářejí se dvě linie. Albrecht III. sice podržuje seniorát v l. 1386—1395; ale již mezi jeho synem a vévodou Vilémem vzhází spor, z něhož hollenburskou smlouvou z r. 1395 vychází jako vítěz vévoda Vilém. Při opětovém rozdělování zemí v leopoldinské linii mluví se sice stále o »nedílných dědicích«, ale princip dělení zjednává si na úkor jednoty průchod stále větší. Dochází k sporu o poručnictví, a brzy rozpoutává se občanská válka, až konečně zakročení Zikmundovo r. 1411 protivy smíruje a tak dá vznik habsburské linii vnitrorakouské, tak že Kronesovi za konečnou hranici jeho spisu slouží.

Zevně ve styk s říší přivádí zeměpána udílení léna, privilegia z toho plynoucí, a dědické smlouvy, které uzavírá s panujícími rody. Uvnitř o pořádek v rodě pečuje domácími řády z r. 1355 a 1364, ač ovšem s malým zdorem. K své ruce má vedle širší rady, radu užší, »tajné«, jak se vyjadřuje Otakarova rakouská kronika. Vliv těchto radů jest veliký, používá se jich jako rozhodců, vzpomíná se jejich rady v listinách, a domácí řád z r. 1364 vyhražuje jich povolání všem vévodům a toliko v čas nutné potřeby nejstaršímu; od r. 1395 stávají se vlastními hybnými silami všeho jednání, takže považují se za vlastní původce habsburského dělení. Rozdvojení vévodů vede k samostatným radám na obou stranách. K obraně země proti zevním a k obraně sebe proti vnitřním nepřátelům může zeměpán použití všech stavů; k válečným výpravám svých ministeriálů a vasalů. Jako jinde, přichází však i v Štýrsku pro válečné podniky zeměpána žold do obyčeje.

Co se dotýče stavů samých, ležel ode dávna význam jich v radě, ke které je neb přední z nich zeměpán přibíral (1231, 1237). Tito stavové jsou to, jež společný zájem pojí v odboj proti zeměpánu a r. 1292 k žádosti, aby Albrecht I. potvrdil jich svobody. S nimi také uzavírá Albrecht I. r. 1293 brezovský smír, jako vítěz potvrzuje práva jich z milosti a své moci vladařské. Tato práva potvrzuje jim také r. 1339 Albrecht II. a pak až teprve r. 1414 Arnošt Železný. Také stavovské holdování neděje se pravidelně; někdy holduje se s jinými stavy i mimo zemi, takže se stírá jeho zemský význam. Zeměpáni přibírají však stavy i ku svým dynastickým aktům. Roku 1313 zručují se štýrští stavové společně se stavy všech zemí habsburských za renunciaci bratří Bedřicha Krásného při sňatku jeho s Isabellou Alžbětou aragonskou. R. 1366 schvalují ve Znojme společně se stavy českými dědickou smlouvu mezi domem habsburským a lucemburským. Domácí řády Habsburků z r. 1355 a 1364 nemohou na úkor své váhy pro budoucnost postrádati jich účastenství. I rozkol Habsburků jde stavům k duhu. Stáváť se pravidlem, že dožaduje se jich rada a pomoc, a stavové jí zaprodávají prospěchy sebe samých, i země. — Co se dělby stavů samých dotýče, odlišují se brzy (od původního jádra ministeriálů) stavové vyšší (1274), hrabata a páni (1276); rozhodčí nález z r. 1404 podává pak plné rozdělení stavů, jak vytvořilo se průběhem doby: »Prelaten, Lantherrn, Ritter, Knechte und Stet«. Města dostala mezi stavy fiskální politika zeměpánova. Nalezla v nich hojný pramen zeměpanského příjmu, který byl dobrou hypotekou zeměpanským věřitelům. Jsou proto účastna i při svrchu zmíněné renunciaci bratří Bedřicha Krásného a při domácích řádech Habsburků. Krones probírá jednotlivé stavy dle jich representantů, z měst ta, která byla zeměpanskými před Habsburky a která později. V městech vzpomenuto vynikajících rodin městských, z nichž některé nabytím šlechtických statků mezi nižší šlechtu se dostávají; pak židů, jichž bohatství je i do rukojemství zeměpánova povolává; dále také cest městského obchodu. Kromě všeobecného pozdvižení stavů v r. 1292, jež brezovským smírem došlo svého konce, dopouštějí se odboje proti zeměpánu pouze jednotlivci. V stavech samých dostává se však rytířstvo po obdašském spolku z r. 1407, který stavovské stoupence z Rakous, Štýrska, Korutan a Krajiny v jeden svaz pojil, do rozporu s pány, ač tento nepropuká v zřejmý rozbroj jako v Rakousích.

Stavy shrnuje jako dříve landtaiding, který sice ještě slouží soudním účelům, ale přejímá již také úkoly příštího sněmu, ač jména jeho dosud nemá. Kromě něho odbývají se na štýrské půdě širší sněmy Vnitrorakouska, jako shora dotčený z r. 1338, který jedná o jednotě zemského práva, r. 1358 v Sachsenfeldu, který se zabývá sporem o šlechtice z Thurnu, a r. 1360 také všeobecný holdovací sněm všech habsburských stavů. Širší i takto stírá pojem užší zemské příslušnosti, a důsledky její zříme brzy i v zemských úřednicích Štýrska. Úřady v Štýrsku jsou trojí: zemské, dědičné a dvorské. Samostatně stojí správa zeměpanských důchodů »Hubmeisteramt«. Zemskými úřady jsou zemští hejtmani, jich náměstkové, zemští písaři a nejvyšší zemský soudce, kterýž úřad však začátkem 14. století zaniká. Dědičnými dvorskými

úředníky jsou nejvyšší hofmistr, starosta komory (magister camerae) a dvorský maršálek. Seznamem zemských hejtmanů a jich náměstků a několika zprávami z archivů kniha Kronesova končí. —

Mellova stať podává zajímavou ukázkou z prací komise, zabývající se vydáním historického atlasu zemi alpských. Týká se Liupoldova hrabství, dříve se východní části Korutanska ležícího, o němž se r. 895 zmínka děje. Mell jednak textem, jednak schematickou tabulkou a mapkou ukazuje, které obvody trestních soudů až do století 19. před zrušením soudů patrimoniálních toto hrabství v sobě zahrnuje.

III. Právní dějiny Korutanska obohatil *Puntschart* spisem »*Herzogs-einsetzung und Huldigung in Kärnten*« (Leipzig 1899). Spis jeho jest pro nás vrchovatě zajímavý tím, že popisuje jeden starý slovanský zvyk, který přetrval slovanské zřízení v Korutanech přes mnohá století a jehož paměť uchovaly nám až do dnešní doby kamenné jeho pomníky. Jsou to knížecí kámen, chovaný nyní v zemském domě v Celovci (nedůstojně zakryt hudebním podiem), a dále vévodský stolec na celjském poli s dvěma sedadly, jedním na východ a jedním na západ. Akt sám obsahuje nastolení vévody vévodským sedlákem a holdování nastolenému vévodovi na celjském poli. Dělo se to takto: Vévoda oděn v roucho selské a provázen falckrabětem s velkou korouhví vévodskou a 12 malými korouhvemi, byl přiveden ke knížecímu kameni, na němž uprostřed selského lidu seděl vévodský sedlák. S vévodou přivedeny byly také dva kusy dobytka, prací polní utahané, klisna a býk. Sedláku na jeho slovanskou řeč kladené otázky odpověděno, že vévoda jest spravedlivý soudce, blaha země pamětliv, člověk svobodný a horlivý křesťan, a přislíbeno mu, že dostane 60 penězů, oba přivedené kusy dobytka a selský oděv vévodův, když sestoupí s kamene. Sedlák tak učinil, dav vévodovi do tváře malý políček, aby byl dobrým soudcem, načež vévoda, vystoupiv na kámen, obnaženým mečem zamával na všechny strany. Po té odebral se do chrámu v Gospa Sveta, kde za přítomnosti nejvyšších církevních hodnostářů byla odbývána slavná bohoslužba, a vévoda, dosud oděn v roucho sedláka, krckým biskupem byl posvěcen. Po církevní slavnosti oblékl vévoda nádherný oděv a držel hostinu korunovační, při níž držitelé dvorských úřadů své služby vykonávali. Po hostině odebral se na celjské pole, kde na východním sedadle vévodského stolce se posadil, léna udílel a holdování přijímal. Zde také soudil. Na západním sedadle stolce seděl falckrabě, svá léna uděluje a od svých vasalů holdovati si dáváje. — *Puntschart* zabývá se podrobně otázkou tohoto nastolování, popisuje nejprve knížecí kámen a vévodský stolec, po té zabývá se prameny jejími a jich kritikou, probírá jednotlivá holdování a právní obsah celého aktu, líčí dějiny vévodského sedláka i onoho selského stavu, z něhož pocházel, a vykládá vznik nastolování sedlákem jakožto vítězství zeměděle nad kočovníkem. Dotknuv se také práva některých korutanských rodin, souvisícího s holdováním, končí svou knihu nástinem starého zřízení Korutanska.

Popis knížecího kamene a vévodského stolce znázorněn jest 5 vyobrazeními, a pozornost věnována také římským majuskulím na vévodském stolci, jichž slovanský původ (čtlo se dříve »ma sveti veri«) spisovatel odmítá na prospěch původu římského. Prameny obřadu jsou hojné; *Puntschart* věnuje jim celkem 6 kapitol. Nejstarším obšírným pramenem, nehledíc k neurčitým poukazům dřívějším (v. str. 102 a 103), je Otakarova rakouská kronika, již spisovatel vytýká (co se jí vůbec vytýká) nesprávnosti. Probrav zprávu opata viktrinského Jana, který Otakarovu rakouskou kroniku sice znal, ale celkem samostatně si vedl, přichází spisovatel ku švábskému zrcadlu, jehož dva rukopisy korutanské nastolování popisují. Pro nás je zajímavé, že líčení obřadu ve švábském zrcadle upomíná autora na zprávu o nastolení Přemyslově, jak ji četl v Kosmovi a v »*Chronica, Beschreibung und gemeyne anzeyge von aller welt herkommen*«. Hagenem zahajuje spisovatel ve zvláštní kapitole výčet všech těch kronikářů, kteří zmiňují se o korutanském nastolování. Tyto v jistém smyslu literární jeho dějiny ukončuje zprávou stavů korutan-

ských z r. 1564, kterak má býti nastolen arcivévoda Karel. V příčině jednotlivých případů nastolení, odmítá Puntschart náhled Chabertův, který první případy viděl již v »Conversio Bagoariorum et Carantanorum«. Dle něho spadají první jisté, nám známé případy do II. polovice 12. století; je to nastolení sponheimského vévody Hermanna. Nejbližší zpráva na to vztahuje se na vévodu Bernharda (1202—1256). Že by Přemysl Otakar II. byl nastolen, Puntschart popírá, poněvadž přišel do země jako dobyvatel, a poněvadž mu při jeho příchodu v prosinci r. 1270 ani času na to nezbývalo. Poslední nastolení na knížecím kameni stalo se r. 1414, kdy nastolen byl vévoda Arnošt. Na to již k nastolování nedošlo; ale stavům korutanským vydávány zvláštní listy, že neberou jich práva z toho pražádné újmy. Na celjském poli holdovalo se ještě dále, až bylo naposled holdováno ještě osobně r. 1597 Ferdinandu II.; Ferdinand III. dal se pak r. 1631 a také jeho syn r. 1651 při holdování zastupovati. Tímto posledním rokem skončilo holdování u vévodského stolce. Leopoldu I. bylo již holdováno r. 1660 v celoveckém zemském domě, kdež také Karel VI. holdování přijímal. Bylo to poslední holdování v Korutanech.

Obsah nastolení vyplňuje, jak Puntschart míní, sůčást čtyř momentů, hospodářsko-selského, křesťanského, demokratického a soukromoprávního. Hospodářsko selský moment vystupuje v osobě sedláka, selském kroji vévody a utahaných zvířatech; křesťanský v otázce sedlákově, zda je vévoda horlivý křesťan; demokratický ve vyvýšení representanta myšlenky demokratické, sedláka, nad vévodu, který zemi již má lénem od krále; soukromoprávní v smlouvě, kterou uzavírá sedlák s vévodou, a která svým nerozlišováním práva soukromého od veřejného dosvědčuje starobylost celého aktu. — Ve výkladu o původu tohoto obřadu zabývá se Puntschart dějinami Slovanů, probírá rozpor mezi názorem, že byli výhradně zemědělci a dále že byli kočovníky; na základě výzkumů Peiskrových, zejména vzhledem k míšeňským listinám z 12 stol. o nižší třídě obyvatelstva, která zabývala se zemědělstvím a slula »smurdi« (Puntschart klade tu důraz [str. 227] na dnešní význam tohoto slova; o jiném jeho významu viz Brandl, Glossarium str. 437) — přichází k náhledu, že vyšší panující třída u Slovanů byla kočovnickou, nižší podružná třída pak tito »smurdi«, v Korutanech »Edlinger«, zemědělci. Vyšší třída byli »župani«, kterých jest v Korutanech a Krajině veliké množství, takže nelze mysliti na politickou funkci, kterou mají u nás v starém zřízení českém. Průběhem času zvítězil zemědělec nad kočovníkem, a forma nastolení vévody na stolec vévodský sedlákem (který pocházel z těchto »Edlinger«) jest jen stělesnění tohoto vítězství. — Úřad vévodského sedláka byl dědičný. Byla s ním spojena určitá privilegia, která potrvala, i když nebylo více nastolováno. Vévodský sedlák vymřel posledním svým potomkem roku 1823. — V starém zřízení korutanském popisuje Puntschart stát županský, selský a pozdější německou organizaci. Výzkumy Peiskrovy bere nyní v odpor Rachfahl v čl. »Zur Geschichte des Grundeigentums (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik); zda s úspěchem, ukáže budoucnost. Spis Puntschartův však neutrpí, když to neb ono bude pozměněno; dá tak jen podnět k novému bádání v právních dějinách Korutanska, kterého si Puntschart sám přeje.

Dr. Miloslav Stieber.

Dr. Petrinjensis, Bosnien und das kroatische Staatsrecht. Eine historisch-juridische Studie. Záhřeb, 1898. Str. 261.

Spis časový, kterým spisovatel dovozuje, že by připojení Bosny a Hercegoviny k Chorvatsku od císaře Františka Josefa jakožto krále chorvatského nebylo nic illegitimního. Králům uherským jakožto uherským, ač od Bely II. (1131—1141) až do Matiaše Korvína (1458—1490) pojímají do svého král. titulu »Ramu« (Bosnu) jako svrchovaní její páni. tato nepřisluší. Neboť nedobyli ji, jak spis dokazuje, zbraní. nenabyli ji ženitbou (1120 Bela II. sňatkem s Helenou, dcerou arcizupana srbského), ani tím, že by se jim Belovi II. 1135) bán bcsenský poddal dobrovolně v ochranu proti Byzantincům. Bylť banát bosenský